

Mai 2011
Mircea Vuici

Industria TI&C 2009-2010. Bilanțul anilor de criză

Contractie severă în telecomunicații (-23%), scădere în software și servicii (-13% în 2009, dar cu recuperare parțială în 2010) și creștere susținută în producția și exportul de hardware și electronică (+47%).

Sumar

Deși puternic afectată de condițiile economice adverse din 2009 și 2010, industria TI&C românească a trecut prin perioada de recesiune mai bine decât multe alte zone ale economiei.

Cifra de afaceri totală a celor trei sectoare: Software și servicii, Telecomunicații și Hardware și electronică a scăzut în 2009 cu 8,8%, dar a urcat cu 6% în 2010 la o valoare de 8,82 mld.euro, cu doar 3,3% mai mică decât în anul de referință 2008. Producția/serviciile vândute au avut o traiectorie asemănătoare, iar exporturile TI&C au evoluat ascendent pe întreaga perioadă, acumulând un avans cu cca 45%, mult superior altor sectoare ale economiei și comparabil doar cu cel din industria auto.

Pe ansamblu, bilanțul pare neașteptat de pozitiv pentru o perioadă de recesiune atât de severă, dar, la o analiză de detaliu, trebuie notate traiectorii diferite și decalaje considerabile în evoluția sectoarelor TI&C. Creșterile au fost date aproape în întregime de fabricația de hardware și electronică (+67%), propulsată de exporturi și dominată de platforma Nokia care a ajuns să reprezinte două treimi din producția totală. În schimb, sectoarele de servicii au evoluat negativ, fiind influențate mai puternic de contractia pieței interne. Telecomunicațiile au scăzut cu 23% în cei doi ani și continuă descendent și la începutul acestui an, în timp ce sectorul software și servicii a regresat cu 13% în 2009, dar a recuperat o parte din pierdere pe parcursul lui 2010.

Sectorul **telecomunicații**, care depinde cel mai mult de consumul intern, a fost și cel mai puternic afectat de criză. Cifra de afaceri a sectorului a scăzut cu -14% în 2009 (la 4,42 mld.euro) și cu încă -10% în 2010 (la 3,97 mld.euro), iar producția vândută a înregistrat o scădere asemănătoare, ajungând la nivelul de 3,68 mld.euro, în condițiile unui declin al veniturilor din telefonie fixă și mobilă și din cablu TV analogic, necompensat de avansul segmentelor Internet broadband și TV digital. În doi ani sectorul telecom a pierdut 1,1 mld.euro (-23%), din care cca 850 mil.euro reprezintă reducerile insumate ale primelor trei companii (Orange, Vodafone și Romtelecom).

Cifra de afaceri a sectorului **software și servicii TI** a scăzut în 2009 cu 12,8% la 2,19 mld.euro, dar a urcat cu 9,3% la 2,39 mld.euro în 2010. Contractia din 2009 a fost mai puțin severă decât în estimarea din analiza noastră anterioară, iar revenirea a început mai devreme decât în alte zone ale economiei. Cu toate acestea, șocul resimțit în primul an de criză de majoritatea companiilor de software și servicii a fost deosebit de puternic, mai ales că a survenit după opt ani de creșteri continue ale sectorului cu rate anuale depășind 20%

Evoluția sectorului reducerea din 2009 a consumului intern de produse și servicii TI atât în întreprinderi cât și în sectorul public, asociată cu o stagnare a cererii pe piețele externe și urmată în 2010 de stabilizarea pieței interne în paralel cu reluarea creșterii exporturilor (+11%).

Cumulată pe cei doi ani de criză, pierderea sectorului la cifra de afaceri este de doar 5% (cca 120 mil.euro), iar reducerea valorii adăugate brute este mai mică decât cea a PIB-ului exprimat în euro

Sectorul **hardware și electronică** a fost singurul care a evoluat ascendent pe întreaga perioadă a crizei, cu creșteri de 16% în 2009 și 43% în 2010. Reducerea consumului intern la aproape jumătate a afectat mai mult producătorii locali, în special retailerii-asamblatori de calculatoare, care au cunoscut un declin dramatic soldat cu insolvențe și falimente. Unitățile de producție ale companiilor străine au întâmpinat dificultăți în 2009, dar au avansat puternic în 2010, o dată cu revenirea comenzilor externe. Contribuția cea mai importantă a avut-o platforma Nokia de la Jucu/Cluj care a adăugat în doi ani peste un miliard de euro la cifra de afaceri a sectorului. Producția de la Nokia a compensat în 2009 scăderea din restul sectorului și a accelerat creșterea în 2010

Valoarea adăugată și contribuția la PIB. Valoarea adăugată brută realizată de cele trei sectoare (contribuția la PIB) a coborât cu 15%, de la 3,79 mld.euro în 2008 la 3,23 mld.euro în 2010. Scăderea a fost provocată de servicii, mai ales de telecomunicații (-22%) și nu a putut fi compensată de sectorul hardware unde, deși în creștere, valoarea adăugată se menține la un nivel coborât.

Contribuția industriei TI&C la PIB (ponderea în totalul valorii adăugate brute pe întreaga economie) s-a situat la cca 3% în 2010, cu o zecime de punct procentual mai puțin decât în 2008. Aportul telecomunicațiilor s-a diminuat 1,80%, continuând tendința din anii anteriori crizei, în timp ce contribuția din software și servicii (0,93%) și hardware (0,276%) a crescut ușor.

Falimente și dizolvări. O imagine sugestivă asupra efectelor recesiunii asupra industriei TI&C este dată de statistica firmelor care au intrat în insolvență sau faliment, în dizolvare voluntară și lichidare, sau si-au întrerupt temporar activitatea. La sfârșitul lui 2009, cca 3.140 de firme TI&C se aflau într-una din aceste situații, iar un an mai târziu, în 2010, numărul se mărise la 4.870, din care 3.900 activau în sectorul software și servicii. Majoritatea sunt firme mici și foarte mici dar există și exemple de companii importante cum ar fi K-Tech Electronics, Flamingo Computers, DTH Television Group sau CCC Blue Telecom.

Comerțul exterior TI&C. Exporturile TI&C s-au menținut pe un curs ascendent pe toată perioada recesiunii (+45%)), iar soldul negativ al balanței comerciale s-a diminuat (-46%) în raport cu anul de referință 2008. Performanța se datorează mai ales sectorului hardware și electronică, unde exportul a avansat cu 29% în 2009 (an de regres general al exporturilor României) și cu încă 48% în 2010 atingând un nivel apropiat de 3 mld.euro. În 2009 creșterile au provenit exclusiv de la Nokia, care a devenit al doilea mare exportator al României, dar în 2010 au contribuit și celelalte unități de producție ale companiilor străine, unde au fost reluate comenzile externe. Ponderea sectorului în totalul exporturilor românești de bunuri a urcat la 8%.

În software și servicii exporturile au stagnat în 2009 și au revenit în 2010 la o creștere mai viguroasă (+11%), generată atât de centrele de servicii și de dezvoltare software ale multinaționalelor, cât și de vânzările de soluții software și contractele externe ale companiilor locale.

ISD. În tabloul general al celor doi ani de criză, una din cele mai grave căderi este cea înregistrată la capitalul investiții străine directe. Fluxul net ISD în România a scăzut în 2010 la un sfert din valoarea anului de maxim 2008, iar ponderea TI&C în stocul total ISD a continuat să se diminueze (7,9%).

În hardware și electronică majoritatea planurilor de investiții despre se vorbea în 2008 au fost amânate, iar lista noilor obiective din 2009 și 2010 este scurtă și conține mai ales continuări ale investițiilor începute anterior și dezvoltarea capacităților existente. În schimb, în software și servicii interesul companii străine s-a menținut ridicat și s-a materializat atât prin deschiderea de noi centre R&D și de servicii, cât și prin extinderea celor existente și continuarea recrutărilor de personal.

Piața totală **M&A** a cunoscut doi ani de scădere la nivelul întregii economii, dar în telecomunicații și în distribuția și retailul TI&C s-a înregistrat un nivel al tranzacțiilor comparabil cu cel din anii anteriori, în condițiile în care recesiunea a condus la o intensificare a

concurenței și a eforturilor de consolidare. Majoritatea achizițiilor au avut ca obiect firme aflate în dificultate, cu pierderi și datorii acumulate mari, sau intrate deja în stadiul de insolvență, iar cumpărătorii cei mai activi au fost Romtelecom, RCS&RDS, Cosmote și Asesoft.

În software și servicii cele mai multe din tranzacții au fost de tipul achizițiilor strategice având drept cumpărători companii IT străine, în timp ce fondurile de investiții s-au implicat mai puțin.

Fondurile structurale s-au dovedit a fi o sursă deloc neglijabilă de venituri pentru firmele TI, compensând parțial reducerea cererii interne. Programele operaționale POS CCE (cu axa 3 dedicată TI&C), POS DRU, POR, POS DCA, etc. generează numeroase proiecte care au o componentă TI consistentă și prevăd achiziții de hardware, software și servicii. Se poate estima că veniturile companiilor TI au inclus în 2010 peste 100 mil.euro proveniți din proiectele finanțate din fonduri europene și că în 2011 această sumă se va ridica la peste 250 mil.euro.

Personal. Industria TI&C a pierdut în cei doi ani criză peste 8.000 de angajați (-7%). Efectivul mediu anual de angajați s-a diminuat de la 123.990 în 2008 la 115.760 în 2010. În termeni procentuali, pierderea este mai mică decât cea la nivelul întregii economii unde scăderea a fost de 12%. Reduceri de personal semnificative s-au înregistrat în telecomunicații (-6.660) și hardware (-3.850), în timp ce în software și servicii numărul mediu de angajați s-a mărit cu peste 1.000 în fiecare din cei doi ani.

În timp ce o serie de companii de software au recurs la disponibilizări încă de la începutul anului 2009, în multe altele angajările au continuat, iar la unele centre de servicii ale multinaționalelor se poate vorbi de reluarea angajărilor de volum. Astfel de creșteri de personal sunt remarcabile în condițiile crizei, dar au rămas mult inferioare celor din anii anteriori când sectorul angaja cîte 7.000 de persoane în medie pe an.

Situația pe piața forței de muncă s-a modificat radical, decalajul între cerere și ofertă s-a inversat, iar piața este controlată de angajatori. Cu toate acestea, companiile au și acum dificultăți în găsirea specialiștilor doriți și se vorbește din nou de un deficit de forță de muncă în domeniu, care însă trebuie înțeles ca fiind unul de calitate.

Salariile și productivitatea. Salariile TI&C au scăzut cu 5% în 2009 sub presiunea reducerii veniturilor, dar au revenit la creștere (+10%) în anul următor, astfel încât valoarea medie anuală din 2010 (9.130 euro) a depășit-o pe cea din 2008. În software și servicii anul 2009 a însemnat stoparea escaladării salariilor cu care sectorul a fost confruntat înaintea crizei. Reducerea medie a fost de doar 5%, dar la multe din companiile confruntate cu dificultăți, inclusiv la filiale de multinaționale, scăderea salariilor a depășit -10% și chiar -20%. Ca și în celelalte sectoare, cursul ascendent a fost reluat în 2010 cu o mărire de 9%, care a adus salariul mediu deasupra nivelului dinaintea crizei.

În paralel cu ușoara creștere a salariului, productivitatea medie pe industria TI&C a înregistrat un regres (-9%, cumulat pe cei doi ani) datorat sectoarelor de servicii unde reducerea puternică a valorii adăugate nu a fost însoțită de o ajustare suficientă a personalului. Atât în telecomunicații, cât și în software și servicii s-a agravat decalajul dintre salariile în creștere și productivitatea în scădere.

Profiturile. Condițiile economice dificile au provocat și deteriorare considerabilă a profitabilității. Pe întreaga industrie TI&C atât profitul din exploatare cât și profitul net au scăzut în doi ani cu 35%, iar marja profitului net s-a diminuat de la 6,8% la 4,7%. Reducerea a provenit din sectoarele de servicii, unde cheltuielile de personal nu au ținut pasul cu scăderea veniturilor, în timp ce în sectorul hardware s-a înregistrat o creștere puternică, dar pornind de la valori scăzute.

Geografia TI&C. Efectele celor doi ani de criză nu au fost uniform distribuite geografic, iar unele zone au înregistrat reduceri mai mici sau au evoluat ascendent..

Bucureștii își păstrează rolul de pol absolut al industriei TI&C, cu 62% din totalul cifrei de afaceri pe țară, 58% din efectivul de angajați și peste 60% din contribuția la PIB a celor trei sectoare TI&C. Ponderea capitalei are însă tendința de a se diminua

(scădere cu peste zece puncte procentuale în decurs de doi ani) în favoarea regiunii Nord-Vest datorită sectorului hardware și producției de la Nokia.

In software și servicii București acumulează 66% din cifra de afaceri, urmat de regiunile Vest (9,8%) și Nord-Vest (8,5%), apoi de Centru și Sud cu mai puțin de 7% fiecare.

In sectorul hardware și electronică producția este concentrată în Nord-Vest (76%) și Vest (10%), in timp ce ponderea capitalei s-a redus de trei ori la 6%.

Ieșirea din recesiune și reluarea creșterii. In acest moment ieșirea din recesiune pare acceptată de toată lumea, iar prognoza de creștere modestă, cu 1,5% pe întreg anul 2011, este însușită nu doar de guvern, ci și de majoritatea instituțiilor financiare și organizațiilor internaționale. Se consideră că principalele motoare ale creșterii în 2011 vor fi exporturile și investițiile străine directe și că avansul economiei va fi dat în special de industria prelucrătoare. Contribuția la creștere a consumului intern, mai ales al gospodăriilor, va fi mult mai slabă dat fiind gradul de îndatorare și perspectivele incerte privind veniturile populației.

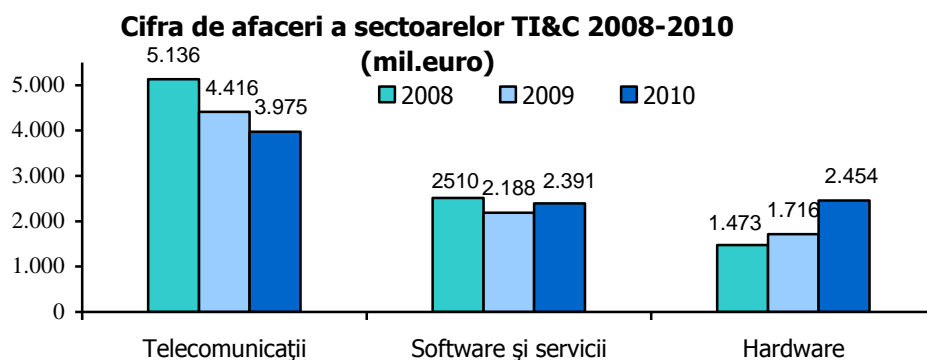
Datele statistice pe primul trimestru confirmă reluarea creșterii în multe privințe (producție industrială, exporturi, comerț cu amănuntul), dar indică și evoluții defavorabile (inflație, apreciere a leului). Referitor la TI&C se pot nota: creșterea din retailul electro-IT (explicabilă prin nivelul extrem de scăzut la care ajunsese), atenuarea contracției din telecomunicații și avansul susținut al exporturilor de hardware și electronică.

Dezechilibrele între cererea internă și cea externă vor marca evoluția sectoarelor TI&C și în restul anului 2011.

In telecomunicații așteptările pentru întreg anul 2011 sunt legate de o stopare a declinului și o stabilizare la un nivel inferior celui de la sfârșitul anului trecut.

Sectorul software și servicii va continua probabil să evolueze pe panta ascendentă pe care s-a înscris deja din anul anterior, în condițiile accentuării cererii externe, reluării investițiilor companiilor din economie și măririi consumului TI generat de proiectele finanțate din fondurile structurale. O creștere a cifrei de afaceri a întregului sector cu 10%-15% și depășirea nivelului din 2008 poate fi considerată o estimare precaută.

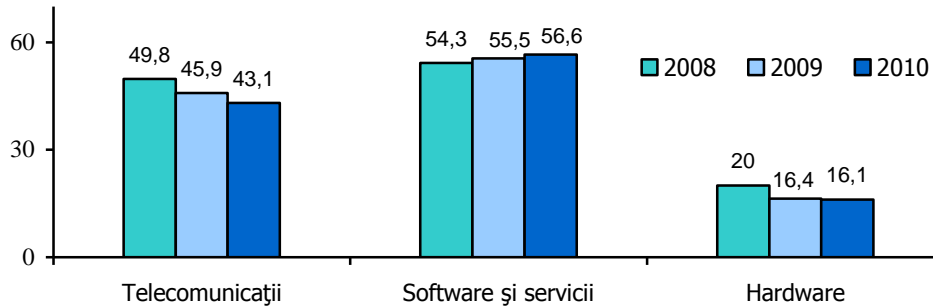
Si sectorul hardware și electronică, dominat de unitățile de producție ale multinaționalelor, își va menține cursul ascendent din anul trecut și va înregistra noi creșteri cu două cifre provenite din exporturile susținute de cererea externă

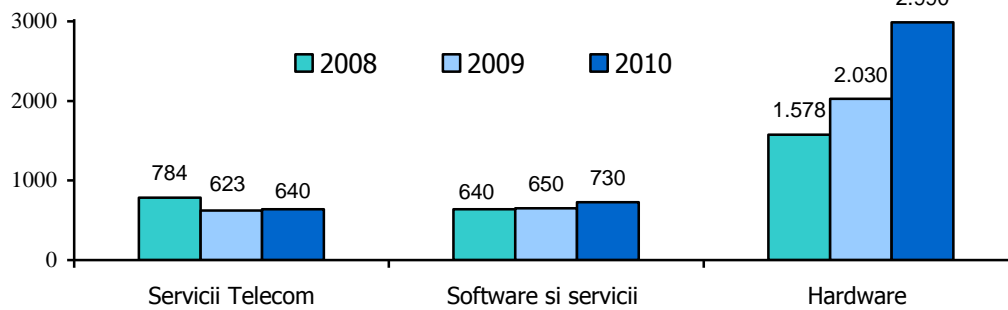
Cifra de afaceri, evoluție 2009-2010

	2009/2008	2010/2009	2010/2008
Telecomunicații	-14%	-10%	-22,6%
Software și servicii	-13%	+9%	-5%
Hardware	+16%	+43%	+67%

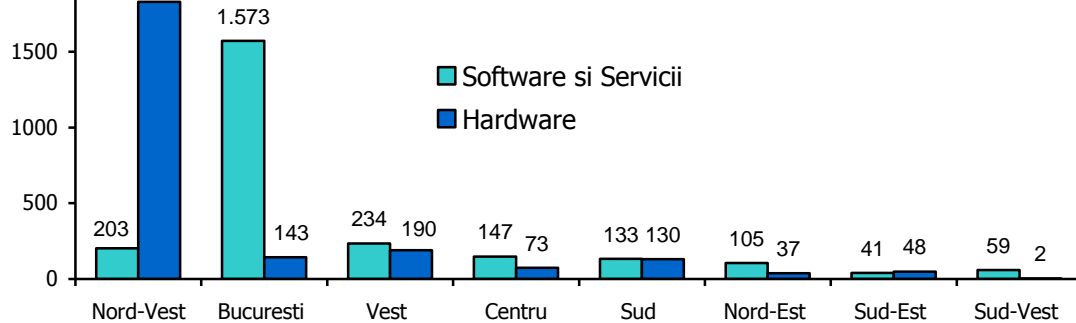
Personal TI&C 2008-2010 (mii angajați)

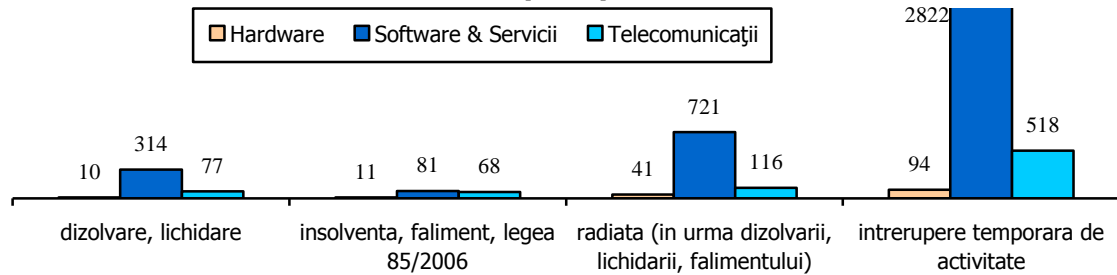
Exportul sectoarelor TI&C 2008-2010 (mil.euro)

Distribuția pe regiuni. Cifra de afaceri, mil.euro (2010)

Numar firme TI&C in diferite stadii ale incetarii de activitate (2010)

„Industria TI&C 2009-2010” continuă suita analizelor evoluției industriei românești de Tehnologia Informației și Comunicațiilor. pe care ITC-Institutul pentru Tehnica de Calcul le realizează periodic.

Industria TI&C este definită ca ansamblu al sectoarelor Software și servicii TI (CAEN 582, 620, 631, 951), Telecomunicații (CAEN 61) și Hardware (CAEN 261-264), conform clasificării CAEN/NACE Rev.2 2 și definiției OECD a activităților TI&C. .

Analizele ITC se bazează în principal pe prelucrarea datelor de bilanț ale firmelor TI&C, dar și pe informațiile comunicate de companii sau furnizate de instituții publice ca INS, BNR, Direcția Vămilelor, etc. Aceste studii urmăresc să ofere o imagine asupra evoluției industriei, complementară informațiilor privind piața care circulă mai frecvent. Cifrele anului 2010 sunt calculate pe baza bilanțurilor firmelor pe semestrul 1, a datelor operative din buletinele lunare INS pe întreg anul și a informațiilor comunicate de companii.

ITC-Institutul pentru Tehnica de Calcul

Contact: Mircea Vuici, mircea.vuici@itc.ro, 021.203.18.17, 0723.652.127

Materialul complet este disponibil la www.itc.ro